

gratia, quod hic compendio ponitur in cap. 4: *Repauset in te cor meum*, etc., explicatur in dicta oratione melius et plenius in hunc modum: *Repauset in te cor meum, cor mare magnum tumens fluctibus superbiæ. Quia (fortasse, Qui) imperasti ventis et mari, impera ei ut tranquilla fiant omnia interiora mea, quatenus dulce gaudium meum quod esurio et sitio, contempler te sine interioris hominis strepitu, sine causarum mundanarum tumultu. Ecce animus meus, animus amicus meus fatigatus veniens de via cogitationum, et ab ipsis, quas transierat, vanitatibus per multa divisus, periculosam esurientem patitur: non habeo quod ponam ante illum; pauper sum et egenus. O dives omnium bonorum, et dapum supernæ satietatis opulentissime largitor*, etc. Itemque ad illud cap. 12: *Sileat sibi et ipsa anima, et transeat se, non cogitando se*; sic prosequitur aptius prædicta oratio: *Tu, Deus meus, tu mihi loquere solus, non per ea quæ fecisti, ut sine istis audiam te*, etc. Habet pars ista Manualis in capite 4 verba Bernardi nonnulla, quæ ab illa Mettensis codicis, ante Bernardum nisi fallimur scripti, oratione absunt. Ob hæc autem Bernardi necnon alia quædam Alcuini verba, ipsa Anselmi, cui insunt, oratio quarta decima, cujus mentionem superius fecimus, spuria non immerito videbitur et subdititia. Reliquæ partes hujusce Manualis expressæ sunt, aliæ quidem, puta decimum sextum et decimum septimum caput, ex sermone appendicis tomi quinti ducentesimo nono; aliæ vero, capita videlicet octo sequentia, ex Bernardi concionibus: postea ex Hugone Victorino quæ habentur a vigesimo sexto capite usque ad trigesimum: postrema pars demum ex Anselmi Proslogio ascita est. Cæterum veteres codices scripti, quos sane multos consideravimus, haudquaquam cum editis vel secum ipsi satis conveniunt. Nam alii plura continent, alii pauciora, plerique vero quædam ab editis aliena inserunt, decepta ex Augustino, sive ex Bernardo, aut Hugone Victorino, vel ex libris de Spiritu et Anima, et de Diligendo Deo, atque ex Meditationibus Bernardi nomine vulgatis. Postrema tandem capita vix unus continet Regius codex, qui tamen vigesimum sextum et vigesimum septimum fere totum prætermittit.

MANUALE, LIBER UNUS.

PRÆFATIO. Ratio hujus operis. Invocatio Dei. (a) Quoniam in medio laqueorum positi sumus, facile a cœlesti desiderio frigescimus. Quapropter assiduo indigemus monimento, ut expergefati ad Deum nostrum verum et summum bonum, cum defluimus, recurramus. Idcirco non præsumptionis temeritate, sed magis Dei mei dilectione, huic opusculo ad laudem ejus operam dedi, ut ex elegantioribus dictis sanctorum Patrum breve et manuale verbum de Deo meo mecum semper haberem, ex cujus lectionis igne, quoties tepesco, in ejus accendar amorem.

Nunc adesto mihi, Deus meus, quem quæro, quem diligo, quem corde et ore confiteor, et qua valeo virtute laudo atque adoro. Mens mea devota tibi, tuo amore succensa, tibi suspirans, tibi inhians, te solum videre desiderans, nihil habet dulce, nisi de te loqui, de te audire, de te scribere, de te conferre, tuam gloriam frequenter sub corde revolvere, ut tua suavis memoria sit inter hos turbines aliqua repausatio mea. Te ergo invoco, desiderantissime, ad te clamo clamore magno in toto corde meo. Et cum te invoco, ulique te in me ipso invoco; quoniam omnino non essem, nisi tu esses in me; et nisi ego essem in te, non esses in me. In me es, quoniam in memoria mea manes: ex ea cognovi te, et in ea invenio te, cum reminiscor tui, et delector in te de te, ex quo omnia, per quem omnia, et in quo omnia.

CAPUT PRIMUM. Dei perfunctiones. (b) Tu, Domine, cœlum et terram imples, omnia portans sine onere, omnia implens sine inclusione, semper agens, semper quietus, colligens et non egens, quærens cum nihil desit tibi, amans nec æstuans, zelans et securus es, poenitet te et non do-

les, irasceris et tranquillus es, opera mutas, sed non mutas consilium, recipis quod invenis, et nunquam amisisti; nunquam inops, et gaudes lucris; nunquam avarus, et usuras exigis; supererogas cui non debes, vel semper supererogatur tibi ut debeas, et quis habet quidquam non tuum? Reddis debita nulli debens, donas debita nihil perdens. Qui ubique es, et ubique totus; qui sentiri potes, et videri non potes; qui nusquam dees, et tamen ab iniquorum cogitationibus longe es; qui nec ibi dees, ubi longe es; quia ubi non es per gratiam, ades per vindictam. Qui ubique præsens es, et vix inveniri potes; quem stantem sequimur, et apprehendere non valemus. Qui tenes omnia, imples omnia, circumplecteris omnia, superexcedis omnia, sustines omnia. Qui corda fidelium doces sine strepitu verborum. Qui locis non distenderis, nec temporibus variaris, nec habes accessus et recessus. Qui habitas lucem inaccessibilem, quam nullus hominum vidit, nec videre potest (I Tim. vi, 16). In te manens quietus, ubique circumis totum: non enim scindi et dividi potes, quia vere unus es; nec in partes efficeris, sed totus totum tenes, et totum imples, totum illustras et possides.

CAPUT II. De eodem argumento. Si totum mundum libri repleant, tua scientia inenarrabilis non potest enarrari. Quoniam vero indicibilis es, nullo modo scribi poteris nec concludi. Tu es fons lucis divinæ, et sol claritatis æternæ. Magnus es sine quantitate, et ideo immensus; bonus sine qualitate, et ideo vere et summe bonus; et nemo bonus, nisi tu solus; cujus voluntas opus est, cujus velle posse est; qui omnia quæ ex nihilo creasti, sola voluntate fecisti. Qui omnem creaturam tuam absque indigentia aliqua possides, et sine labore gubernas, et absque tædio regis, et nihil est quod conturbet ordinem imperii tui, vel in summis, vel in imis. Qui in omnibus locis sine loco habéris, et omnia continessine ambitu, et ubique præsens es sine situ et motu. Qui nec mali auctor es, quod facere non potes qui nihil

(a) Ex fine lib. de Speculo; vide lib. Medit. cap. 22; ex Confess. Aug. lib. 1, cap. 2.

(b) Ex lib. de Speculo, capp. 4-8, 21, 22; ex Confess. Aug. lib. 1, cap. 4.

non potes, nec unquam quidquam te fecisse poenituit. Cujus bonitate facti sumus, et justitia poenas luimus, et clementia liberamur. Cujus omnipotentia omnia gubernat, regit et implet quæ creavit. Nec ideo te implere omnia dicimus, ut te contineant; sed ipsa potius a te contineantur. Nec particulatim imples omnia, nec ullatenus ita putandum est, ut unaquæque res pro magnitudine suæ portionis capiat te, id est, maxima majus, minima minus; cum sis potius ipse in omnibus, et omnia in te. Cujus omnipotentia omnia concludit, nec evadendi potentiam tuam quis aditum invenire poterit. Qui enim te non habet placatum, nequaquam evadet iratum.

CAPUT III. *Desiderium Dei. Ejus effectus.* (a) Te igitur, clementissime Deus, invoco in animam meam, quam præparas ad capiendum te, ex desiderio quod inspiras ei. Intra, rogo, in eam, et coapta eam tibi, ut possideas illam quam fecisti et refecisti: ut habeam te velut signaculum super cor meum. Quæso, piissime, invocantem te ne deseras, qui priusquam te invocarem, me vocasti, et quæsisti; (b) ut ego servus tuus te quærerem, quærendo invenirem, et inventum amarem. Quæsivi, et inveni te, Domine, et amare desidero. Auge desiderium meum, et da quod peto: quoniam si cuncta quæ fecisti mihi dederis, non sufficit servo tuo, nisi te ipsum dederis. (c) Da ergo te ipsum mihi, Deus meus, redde te mihi. En amo te; et si parum est, amem validius. Tuo ergo amore teneor, tuo desiderio flagro, tua dulci memoria delector. Ecce dum tibi mens mea suspirat, et tuam ineffabilem pietatem meditat, ipsa carnis sarcina minus gravat, cogitationum tumultus cessat, pondus mortalitatis et miseriarum more solito non hebetat, silent cuncta, tranquilla sunt omnia, cor ardet, animus gaudet, memoria viget, intellectus lucet, et totus spiritus ex desiderio visionis tuæ accensus, invisibilium amore rapit se videt. (d) Assumat spiritus meus pennas ut aquilæ volet et non deficiat, volet et perveniat usque ad decorem domus tuæ et thronum gloriæ tuæ: ut ibi super ænsam refectionis civium supernorum pascatur de occultis tuis, in loco pascuæ, juxta fluentia plenissima. Tu esto exultatio nostra, qui es spes nostra, salus atque redemptio: tu esto nostrum gaudium, qui es futurus præmium. Te semper quærat anima mea, et tu præsta ut quærendo non deficiat.

CAPUT IV. *De miseria animæ quæ Christum non amat.* Væ miseræ animæ quæ Christum non quærit nec amat; arida manet et misera. (e) Perdit quod vivit, qui te Deum non diligit. Qui curat vivere non propter te, Domine, nihil est, et pro nihilo est; qui tibi vivere recusat, mortuus est; qui tibi non sapit, desipit. Misericordissime, tibi me commendo, reddo et concedo per quem sum, vivo et sapio; in te confido, spero, et totam spem meam pono, per quem resurgam, vivam et requiescam; te cupio, diligo et adoro, cum quo manebo, regnabo et beatus ero. Anima quæ te non quærit, nec diligit, mundum diligit, peccatis servit; et vitiis subjecta est; nunquam quieta, nunquam secunda est. Famuletur tibi semper mens mea, piissime; suspiret tibi semper peregrinatio mea; ardeat in amore tuo cor meum, requiescat in te, Deus meus, anima mea, contempletur te in mentis excessu, cante laudes tuas in jubilatione, et hæc sit in hoc exilio meo consolatio mea. (f) Confugiat mens mea sub umbra alarum tuarum ab æstibus cogitationum sæculi hujus. Repauset in te cor meum, cor mare magnum tumens fluctibus. O dives omnium bonorum, et dapum supernæ satietatis opulentissime largitor

Deus¹, da lasso cibum, collige dispersum, libera captivum, et redintegra scissum. En stat ad ostium et pulsat; obsecro per viscera misericordiæ tuæ, quibus visitasti nos oriens ex alto, jube pulsanti misero aperiri, ut liberis gressibus ingrediatur ad te, et requiescat in te, et reficiatur de te pane cœlesti. Tu enim es panis et fons vitæ, tu lumen claritatis æternæ, tu omnia ex quibus vivunt recti qui diligunt te.

CAPUT V. *Oratio involantis in se Deum.* Deus, lumen cordium te videntium, et vita animarum te amantium, et virtus² cogitationum te quærentium, fac ut sancto amoris tuo inhæream. Veni, rogo, in cor meum, et ab ubertate voluptatis tuæ inebria illud, ut obliviscar ista temporalia. Pudet ac piget me talia pati, qualia mundus iste agit. Triste est mihi quod video, grave est omne quod de transitoriis audio. Adjuva me, Domine Deus meus, et da lætitiâ in corde meo: veni ad me ut videam te. Sed (a) angusta est mihi domus animæ meæ, quousque venias ad eam, et dilatetur a te: ruinosâ est, refice eam. Habet plurima quæ offendant oculos tuos, fateor et scio: sed quis mundabit eam? aut cui alteri præter te clamabo, *ab occultis meis munda me, Domine; et ab alienis parce servo tuo* (Psal. xviii, 14)? Fac me, dulcis Christe, bone Jesu, fac me, rogo, amore et desiderio tuo deponere onus carnalium desideriorum, et terrenarum concupiscentiarum. Dominetur carni anima, animæ ratio, rationi gratia tua; et tuæ me interior et exterior subde voluntati. Tribue mihi ut laudet te cor meum; et lingua mea, et omnia ossa mea. Dilata mentem meam, et attolle intuitum cordis mei, ut vel rapida cogitatione spiritus meus attingat te æternam sapientiam super omnia manentem. Dissolve me, oro, a vinculis quibus constrictus teneor: ut relinquens omnia ista, tibi festinem, tibi soli inhæream, tibi soli intendam.

CAPUT VI. *Quam felices sancti hinc migrantes.* (b) Felix anima, quæ terreno resoluta carcere; libera cœlum petit, quæ te dulcissimum Dominum facie ad faciem cernit, quæ nullo metu mortis afficitur, sed de incorruptione perpetuæ gloriæ lætatur. Tranquilla est et secunda, non timet hostem neque mortem. Habet jam te pium Dominum, quem diu quæsivit, semperque amavit: hymnicis sociata choris, melliflua perpetuæ festivitatis carmina ad laudem gloriæ tuæ, rex Christe bone Jesu, in æternum concinit. Inebriatur enim ab ubertate domus tuæ, et torrente voluptatis tuæ potas eam (Psal. xxxv, 9). Felix societas supernorum civium, et gloriosa solemnitas omnium ad te redeuntium, ab hujus nostræ peregrinationis tristi labore ad amoenitatem pulchritudinis, ad formositatem totius splendoris, atque dignitatem totius elegantiae, ubi te jugiter, Domine, tui cives cernunt. Nihil omnino quod conturbet mentem, ibidem auribus audire datur. Quæ cantica, quæ organa, quæ cantilenæ, quæ melodice ibi sine fine decantantur? Sonant ibi semper melliflua hymnorum organa, suavissima Angelorum melodia, cantica canticorum mira, quæ ad laudem et gloriam tuam a supernis civibus in perpetuum decantantur. Amaritudo et omnis fellis asperitas in regione tua locum non habent. Non enim est ibi malus neque malitia, non est adversarius et impugnans, nec est ulla peccati illecebra, nulla est ibi indigentia, dederis nullum, rixam nulla, nullum improprium, causatio nulla, nullus timor, nulla inquietudo, nulla poena, nulla dubietas, nulla violentia, nulla discordia; sed est ibi pax summa, charitas plena, jubilatio et laus Dei æterna, secunda sine fine requies, et gaudium semper in Spiritu san-

(a) Hic incipit excerptum ex Ms. Mett. Oratione inedita.

(b) Hæc usque ad not. (d) non sunt dictæ orationis.

(c) August. lib. 15 Confess. cap. 8.

(d) Ita et lib. Medit. cap. 57.

(e) Hæc usque ad « regnabo et beatus ero, » absunt a dicta orat. Sunt fere ex Bernard. serm. 20 in Cant. n. 1.

(f) Vid. lib. Medit. cap. 57.

¹ Er. Lugd. Ven. Lov., *O dives omnium bonarum dapum supernæ satietatis, opulentissime largitor Deus!* M.

² In Oratione Ms. Mettensis hic additur, *maritans mentes sinumque*: et mox est, *inhæreant*; omissio verbo, *fac*.

(a) August. lib. 1 Confess. cap. 5; vid. lib. Medit. cap. 53.

(b) Vid. lib. de Speculo, cap. 50; et Medit. capp. 25 et 23.

cto. O quam fortunatus ero, si audivero jucundissimas civium tuorum cantilenas, carmina melliflua, laudes summæ Trinitati debito honore promentia! Sed et nimium felix, si ego ipse meruero cantare canticum Domino Jesu Christo de dulcibus canticis Sion.

CAPUT VII. Vitæ æternæ bona. O vita vitalis, vita sempiterna, et sempiternæ beata, ubi gaudium sine mœrore, requies sine labore, dignitas sine tremore, opes sine amissione, sanitas sine languore, abundantia sine defectione, vita sine morte, perpetuitas sine corruptione, beatitudo sine calamitate. Ubi omnia bona in charitate perfecta, ubi species et visio facie ad faciem, ubi plena scientia, in omnibus et per omnia, ubi summa Dei bonitas cernitur, et lumen illuminans a sanctis glorificatur, ubi præsens majestas Dei conspicitur, et hoc vitæ cibo sine defectu mens intuentium satiatur. Vident semper, et videre desiderant; sine anxietate desiderant, et sine fastidio satiantur. Ubi verus sol justitiæ, mira suæ pulchritudinis visione omnes reficit, et ita universos cœlestis patriæ cives illuminat, ut luceant ipsi, (a) lumen videlicet illuminatum per Deum lumen illuminans ultra omnem solis nostri splendorem, atque cunctarum stellarum claritatem, immortaliter adherentes deitati; ac per hoc immortales et incorruptibiles facti, juxta promissionem Domini Salvatoris: *Pater, quos dedisti mihi, volo ut ibi ego sum, et illi sint mecum; ut videant claritatem meam, ut omnes unum sint, sicut tu Pater in me, et ego in te, et ipsi in nobis unum sint* (Joan. xvii, 24, 24).

CAPUT VIII. Vitæ præsentis miseriæ. Regnum cœlorum, regnum felicissimum, regnum carens morte, et vacans sine, cui nulla tempora succedunt per ævum; ubi continuus sine nocte dies nescit habere tempus, ubi victor miles donis ineffabilibus cumulatur,

Nobile perpetua caput amplectente corona:

utinam remissa peccatorum mole, me ultimum servorum Christi juberet divina pietas hanc carnis sarcinam deponere, ut in suæ civitatis gaudia æterna repausaturus transirem, (b) sanctissimis supernorum civium choris interesset, cum beatissimis spiritibus gloriæ Conditoris assisterem, præsentem Dei vultum cernerem, nullo mortis metu tangerer, de perpetuæ immortalitatis incorruptione securus gauderem, et scienti omnia conjunctus omnem ignorantie cæcitate amitterem, terrena cuncta parvi penderem, convallem lacrymarum istam intueri vel reminisci ulterius non dignarer; ubi (c) vita laboriosa, vita corruptibilis, vita omni amaritudine plena, vita domina malorum, ancilla infernorum, quam humores tumidant¹, dolores extenuant, ardores exsiccant, aera morbidant, escæ inflant, jejunia macerant, joci solvunt, tristitiæ consumunt, sollicitudo coarctat, securitas hebetat, divitiæ jactant, paupertas dejicit, juvenus extollit, senectus incurvat, infirmitas frangit, mœror depimit; (d) ubi diabolus insidiatur, mundus adulatur, caro delectatur, anima excæcatur, totus homo conturbatur: et his tot et tantis malis mors furibunda succedit, vanisque gaudiis ita finem imponit; ut cum esse desierint, nec fuisse patentur.

CAPUT IX. In iis solamen ex Deo non deest. Sed quas laudes quasve gratiarum actiones tibi referre valeamus, Deus noster, qui nos etiã inter has tantas mortalitatis nostræ ærumnas non desinis consolari mira visitatione gratiæ tuæ? Ecce me miserum multis mœroribus plenum, dum vitæ meæ timeo, dum peccata mea considero, dum judicium tuum for-

¹ Ms. Mettensis, *regina superborum, quam honores tumidant.*

(a) Vid. lib. Medit. cap. 57.

(b) Allusio ad hom. 57 Gregorii in Evangelium.

(c) Vid. lib. Medit. cap. 21.

(d) Hæc verba, *ubi diabolus insidiatur, mundus adulatur, caro delectatur, anima excæcatur, totus homo conturbatur*, in dicta Orat. Ms. Mettensis non occurrunt.

mido, dum mortis horam cogito, dum supplicia tartari horreo, dum opera mea qua districtione a te pensentur ignoro, dum quo siue illa clausurus sim¹ penitus nescio, dumque hæc et alia multa mecum sub corde retracto, consolaturus ades solita pietate, Domine Deus, et inter has querelas, nimiosque ploratus ac profunda cordis suspiria, assumis mœstam et anxiam mentem super alta juga montium ad areolas usque aromatum, et collocas me in loco pascuæ secus rivulos dulcium aquarum, ubi præparas in conspectu meo mensam multiplicis apparatus, quæ fatigatum spiritum repauset, et cor triste lætificet; quibus tandem refocillatus deliciis, multarum miseriarum meorum oblitus, elevatus super altitudinem terræ, in te vera pace quiesco (a).

CAPUT X. Postulatio amoris Dei. Amo te, Deus meus, amo, et magis atque magis amare te volo. Da mihi, Domine Jesu speciose præ filiis hominum, ut desiderem te, ut amem te, quantum volo, quantum debeo. Immensus es, et sine mensura debes amari, præsertim a nobis quos sic amasti, sic salvasti, pro quibus tanta ac talia fecisti. (b) O amor, qui semper ardes et nunquam exstingueris! dulcis Christe, bone Jesu, charitas Deus meus, accende me totum igne tuo, amore tuo, dulcedine tua, dilectione tua, desiderio tuo, charitate tua, jucunditate et exultatione tua, pietate et suavitate tua, voluptate et concupiscentia tua, quæ sancta est et bona, quæ casta est et munda: ut totus dulcedine amoris tui plenus, totus flamma tuæ charitatis vaporatus, diligam te Dominum meum dulcissimum et pulcherrimum ex toto corde meo, ex tota anima meâ, ex totis viribus meis, et ex omni intentione mea, cum multa cordis contritione et lacrymarum fonte, cum multa reverentia et tremore, habens te in corde, et in ore, et præ oculis meis semper, et ubique; ita ut nullus in me adultèrinis amoribus pateat locus.

CAPUT XI. Item gratiæ lacrymarum et opis divinæ. *Inter sacra præsertim mysteria.* Pulcherrime Jesu Christe, rogo te per illam sacratissimam effusionem pretiosi sanguinis tui quo redempti sumus, da mihi cordis contritionem et lacrymarum fontem, præcipue dum preces et orationes tibi offero, dum tuæ laudis tibi psalmodiam decanto, dum mysterium nostræ redemptionis, manifestum misericordiæ tuæ indicium, recolo vel profero, dum sacris altaribus licet indignus assisto cupiens offerre illud mirabile et cœleste sacrificium omni reverentia et devotione dignum, quod tu, Domine Deus meus, sacerdos immaculate, instituisti, et offerri præcepisti in commemorationem tuæ charitatis (Luc. xxii, 19), mortis scilicet et passionis, pro salute nostra, pro quotidiana nostræ fragilitatis reparatione. Confirmetur mens mea inter tanta mysteria dulcedine præsentis tuæ, sentiat te sibi adesse, et lætetur coram te. Ignis qui semper lucet, amor qui semper ardes, dulcis Christe, bone Jesu, lumen æternum et indeficiens, panis vitæ qui nos reficis, et in te non deficis; quotidie comederis, et semper integer manes: resplende mihi, accende me, illumina et sanctifica vas tuum, de malitia evacua, imple de gratia et plenum conserva; ut ad salutem animæ meæ manducem cibum carnis tuæ, quatenus manducando te, vivam de te, vadam per te, perveniam ad te, et repausem in te. O dulcedo amoris et amor dulcedinis, comedat te venter meus, et nectare tui amoris repleantur viscera mea, ut eructet mens mea verbum bonum. Charitas Deus meus, qui mel dulce, lac niveum, cibus es grandium, fac me crescere in te, ut sano palato possis manducari a me.

CAP. XII. Cogitatum omnem in Christum intendere. *In quo jam regnamus.* Tu es vita mea qua vivo, spes cui inhæreo, gloria quam adipisci desidero. (c) Tu mihi cor

¹ Ms. Mettensis addit, *vitam.* Leg. paulo ante, *illam.*

(a) Hic desinit apud Anselmum Medit. 14.

(b) Vid. lib. Medit. cap. 55.

(c) Ibid., cap. 57.

tene, mentem rege, intellectum dirige, amorem erige, animum suspende, et in superna fluenta os-sitientis te spiritus trabe. Taceat, quæso, tumultus carnis; conticescant phantasie terrarum et aquarum, et aeris, et poli. Taceant somnia et imaginariae revelationes, omnis lingua, omne signum, et quidquid transeundo fit. Sileat sibi et ipsa anima, et transeat se, non cogitando se, sed te, Deus meus: quoniam tu es revera (a) tota spes et fiducia mea. Est enim in te Deo meo et Domino nostro Jesu Christo dulcissimo et benignissimo atque clementissimo uniuscujusque nostrum et portio, et sanguis, et caro. Ubi ergo portio mea regnat, regnare me credo; ubi sanguis meus dominatur, dominari me confido; ubi caro mea glorificatur, gloriosum me esse cognosco. Quamvis peccator sim, de hac tamen communionem gratiæ non diffido. Et si peccata mea prohibent, substantia mea requirit; et si delicta propria me excludunt; naturæ communitio non repellit.

CAPUT XIII. Fiducia in Christum. Non enim tam immitis est Dominus, ut obliviscatur hominis, et non meminerit ejus quem ipse gestat; ut non diligat carnem suam, membra sua, et viscera sua. (b) Desperare utique potuissem propter nimia peccata mea et vitia, culpas et infinitas negligentias meas, quas egi et quotidie indesinenter ago corde, ore et opere, et omnibus modis quibus humana fragilitas peccare potest: nisi Verbum tuum, Deus meus, caro fieret et habitaret in nobis. Sed desperare jam non audeo, quoniam ille tibi subditus usque ad mortem, mortem autem crucis, tulit chirographum peccatorum nostrorum, et affligens illud cruci (Philipp. ii, 8; Coloss. ii, 14), peccatum crucifixit et mortem. In ipso autem securus respiro, qui sedet ad dexteram tuam, et interpellat pro nobis (Rom. viii, 34). In ipso confisus ad te pervenire desidero, in quo jam resurreximus et reviximus, jam in cælum conscendimus, et in cœlestibus consideramus. Tibi laus, tibi gloria, tibi honor et gratiarum actio.

CAPUT XIV. Quanta inde delectatio. Piissime Domine, qui sic nos amasti, salvasti, justificasti et sublimasti; piissime Domine, quam dulcis est memoria tua! Quanto magis in te meditor, tanto es mihi dulcior et amabilior. Idcirco (c) delectat me valde bona tua puro mentis intuitu, et dulcissimo pii amoris affectu, in loco peregrinationis meæ, juxta modulum meum, interim quamdiu his fragilibus subsisto membris, considerare¹. Tuæ enim charitatis jaculo vulneratus sum, tuo vehementer desiderio flagro, ad te pervenire cupio, te videre desidero. Idcirco super custodiam meam stabo, et vigilantibus oculis psallam spiritu, psallam et mente, et totis viribus meis te factorem et reffectorem meum collaudabo, polum penetrabo mente, et desiderio tecum ero: ut in presenti quidem miseria solo corpore tenear, tecum autem cogitatione et aviditate atque omni desiderio sim semper; quatenus ibi sit cor meum, ubi tu es thesaurus meus desiderabilis, incomparabilis, multumque amabilis. Sed ecce, Deus meus piissime ac misericordissime, dum tuæ immensæ bonitatis et pietatis gloriam considerare volo, cor meum non sufficit: excedit enim omnem sensum humanæ mentis tuum decus, tua pulchritudo, tua virtus, tua gloria, tua magnificentia, tua majestas, et tua charitas. Sicut inæstimabilis est tuæ gloriæ splendor, ita ineffabilis est æternæ tuæ charitatis benignitas, qua illos quos de nihilo creasti, adoptas in filios, et tibi jungis.

¹ Er. Lugd. Ven. Lov. sic legunt hunc locum: *Idcirco delectant me valde bona tua puro mentis intuitu, et dulcissimo pii amoris affectu in loco peregrinationis meæ juxta modulum meum; interim quamdiu his fragilibus subsisto membris miram tuam dilectionem et pulchritudinem indesinenter cupio desiderare et considerare.* M.

(a) Hactenus excerptum ex Orat. inedita. Jam ex lib. Medit. capp. 15, 14 et 15.

(b) Ita in Append. Bernard. lib. de Conscientia, cap. 20. Vid. August. lib. 10 Confess. n. 69.

(c) vid. lib. Medit. capp. 22 et 37.

CAPUT XV. Nil asperius ob gloriam cœli comparandam. O anima mea, (a) si quotidie oporteret nos tormenta perferre, si ipsam gehennam longo tempore tolerare, ut Christum in gloria sua videre possemus, et sanctis ejus sociari; nonne dignum esset pati omne quod triste est, ut tanti boni tantæque gloriæ participes haberemur? Insidientur ergo dæmones, parent² suas tentationes, frangant corpus jejunia, premant vestimenta³, labores gravent, vigiliæ exsiccent, clamet in me iste, inquietet me ille, frigus incurvet, conscientia murmuret, calor urat, caput doleat, pectus ardeat, infletur stomachus, pallescat vultus, infirmer totus, deficiat in dolore vita mea, et anni mei in gemitibus (Psal. xxx, 11), ingrediatur pūtredo in ossibus meis, et subter me scateat, ut requiescam in die tribulationis, et ascendam ad populum accinctum nostrum (Habac. iii, 16). (b) Quæ enim erit justorum gloria, quam grandis sanctorum lætitia, cum unaquæque facies fulgebit ut sol; cum ordinibus distinctis populum suum Dominus in regno Patris sui cœperit recensere, et meritis atque operibus singulorum promissa præmia restituere, pro terrenis cœlestia, pro temporalibus sempiterna, pro modicis magna? Revera cumulus felicitatis erit, cum Dominus adducet sanctos suos in visione paternæ gloriæ, et faciet in cœlestibus considerare, ut sit omnia in omnibus.

CAPUT XVI. Pretium ejus. O felix jucunditas, et jucunda felicitas, sanctos videre, cum sanctis esse, et esse sanctum; Deum videre, et Deum habere in æternum et ultra! Hæc sedula mente cogitemus, hæc toto cordis desiderio desideremus, ut ad eos cito pervenire valeamus. Si quæras quomodo istud potest fieri, vel quibus modis, quibus meritis, quibusve auxiliis; audi: (c) res ista posita est in potestate facientis, quoniam regnum cœlorum vim patitur (Matth. xi, 12). Regnum cœlorum, o homo, non aliud quærit pretium nisi te ipsum: tanti valet quantum es; te da, et habebis illud. Quid turbaris de pretio? Christus semetipsum tradidit, ut acquireret te regnum Deo Patri: ita tu temetipsum da, ut sis regnum ejus, ac non regnet peccatum in tuo mortali corpore, sed spiritus in acquisitione vitæ.

CAPUT XVII. Paradisi felicitas. O anima mea, (d) revertamur ad civitatem cœlestem, in qua scripti sumus et cives decreti. Sicut ergo cives sanctorum, et domestici Dei, et sicut hæredes Dei, cohæredes autem Christi, consideremus inclytam nostræ urbis felicitatem, in quantum considerare possibile est. Dicamus ergo cum Propheta: O quam gloriosa dicta sunt de te, civitas Dei! Sicut lætantium omnium habitatio est in te (Psal. lxxxvi, 3 et 7). Fundaris enim exultatione universæ terræ: non est in te senectus nec senectutis miseria; non est in te mancus, nec claudus, nec gibbosus, nec deformis; dum omnes occurrunt in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi (Ephes. iv, 13). Quid hac vita beatius, ubi non est paupertatis metus, non ægritudinis imbecillitas; nemo læditur, nemo irascitur, nemo invidet; cupiditas nulla exardescit, nullum cibi desiderium, nulla honoris aut potestatis pulsatio ambitio? Nullus ibi diaboli metus, insidiæ dæmonum nullæ, terror gehennæ procul, mors neque corporis neque animæ, sed immortalitatis munere jucunda vita. Nulla erit tunc usquam discordia; sed cuncta consona, cuncta convenientia: quia omnium sanctorum una erit concordia; pax cuncta et lætitia continet, tranquilla sunt omnia et quieta. Jugis splendor, non iste qui nunc est, sed tanto clarior quanto feli-

¹ Alias, *indesinenter ergo dæmones parent, etc.*

² Er. Lugd. Ven. Lov., *premant carnem vestimenta.* M.

(a) Ex serm. in App. tom. 5, 209, n. 3.

(b) Ita serm. mox citato, n. 4; post Cyprian. lib. de Opere et Eleemos.

(c) Ex eodem serm.

(d) Ex eodem serm. in App. nn. 2 et 5; necnon ex Gregorii hom. 37 in Evang.

cior : quia civitas illa, ut legitur, non egebit lumine solis, sed Dominus omnipotens illuminabit eam, et lucerna ejus est Agnus (*Apoc. xxi, 25*) : ubi sancti fulgebunt ut stellæ in perpetuas æternitates ; et sicut splendor firmamenti, qui erudiunt multos (*Dan. xii, 3* ; *Sap. iii, 7*). Quapropter nox ibi nulla, nullæ tenebræ, concursus nubium nullus, nec frigoris ardorisve asperitas ullâ : sed talis erit rerum temperies, quam nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit (*I Cor. ii, 9* ; *Isai. lxiv, 4*), nisi illorum qui ea perfrui digni inveniuntur, quorum nomina scripta sunt in libro vitæ. Verum super hæc omnia est, consociari choris Angelorum et Archangelorum, atque omnium cælestium Virtutum ; intueri Patriarchas et Prophetas, videre Apostolos et omnes sanctos, videre etiam parentes nostros. Gloriosa sunt hæc : sed multo gloriosius est præsentem Dei vultum cernere, incircumscriptum lumen videre. Superexcellens autem gloria erit, cum Deum videbimus in se ipsò, videbimus et habebimus in nobis, quem cernere finis non est ¹.

CAPUT XVIII. Amoris sufficientia. Amoris gradus. Anima insignis Dei imagine, illustris similitudine, (a) habet in sese ex Deo, quo adinoneatur semper aut stare cum eo, aut redire, si mota suis affectibus, imo defectibus fuerit. Et non solum habet unde respirare queat in spem veniæ et in spem misericordiæ, sed etiam unde audeat aspirare ad nuptias Verbi, et cum Deo inire foedus societatis, atque cum rege Angelorum ducere jugum suave amoris. Hæc omnia facit amor, si anima exhibeat se similem Deo per voluntatem, cui similis est per naturam : diligens sicut dilecta est. Solus enim est amor ex omnibus animæ motibus, sensibus atque affectibus, in quo potest creatura, etsi non æquo, respondere auctori, vel de simili mutuam rependere vicem. Amor ubi venerit, cæteros in se omnes traducit et captivat affectus. Amor per se sufficit, per se placet, et propter se. Ipse meritum, ipse præmium, ipse causa, ipse fructus, ipse usus. Per amorem conjungimur Deo. Amor facit unum spiritum de duobus, amor facit idem velle et idem nolle. Amor facit prius mores componere ; postmodum omnia quæ adsunt tanquam non adsint considerare ; tertio vero loco, munda cordis acie superna et interna conspiceret. Per amorem primum in sæculo bene geruntur honesta, postmodum etiam ² honesta sæculi despiciuntur, ad extremum etiam Dei intima conspiciuntur.

CAPUT XIX. Amore Deo sociamur. Amans quis gerat. Amor in eo quid efficiat. Deus Pater charitas est, Deus Filius charitas est, Spiritus sanctus amor Patris et Filii est. Et hæc charitas aliquid simile requirit in nobis, scilicet charitatem, qua velut quadam affinitate consanguinitatis ei sociemur et jungamur. (b) Amor dignitatis nescius, reverentiam nescit. Qui amat, per se ipsum fiducialiter accedit ad Deum, familiariterque loquitur ei : nihil timens, nihil hæsitans. Perdit quod vivit, qui non diligit ; qui autem diligit, oculos suos semper habet ad Deum quem diligit, quem desiderat, in quo meditatür, in quo delectatur, in quo pascitur, in quo impinguatur. Iste talis sic devotus, ita cantat, ita legit, et in omnibus operibus suis sic est providus et circumspectus, quasi Deus adsit præsens ante oculos ejus, sicut revera adest ; ita orat quasi sit assumptus et præsentatus ante faciem majestatis in excelso throno, ubi millia millium ministrant ei, et decies centena millia assistunt ei (*Dan. vii, 10*). Animam quam visitat amor, expergeficit dormientem, movet et emollit eam, et vulnerat cor ejus, tenebrosa illuminat, clausa reserat, frigida inflamat, mentem asperam et irascibilem et impatientem mitigat, vitia

fugat, carnales affectus comprimit, mores emendat, reformat et innovat spiritum, lubricæ ætatis motus actusque leves coerces. Hæc omnia facit amor cum præsens est : cum vero abscesserit, ita incipit anima jacere languida, ac si cacabo bullienti subtraxeris ignem.

CAPUT XX. Amoris indoles. Magna res est amor, (a) quo anima per semetipsam fiducialiter accedit ad Deum, Deo constanter inhæret, Deum familiariter percontatur, consultatque de omni re. Anima quæ amat Deum, nihil aliud potest cogitare, nihil loqui : cætera contemnit, omnia fastidit ; quidquid meditatur, quidquid loquitur, amorem sapit, amorem redolet ; ita amor Dei eam sibi vindicavit. Qui vult habere notitiam Dei, amet. Frustra accedit ad legendum, ad meditando, ad prædicandum, ad orandum, qui non amat. Amor Dei amorem animæ parit, et eam intendere sibi facit. Amat Deus ut ametur. Cum amat, nihil aliud vult quam amari : sciens amore esse beatos qui se amaverint. Anima amans cunctis suis renuntiat affectionibus, et tota soli incumbit amori, ut possit respondere amori in redhibendo amore. Et cum se tota effuderit in amorem, quantum est ad illud fontis perenne profluvium ? Non pari ubertate concurrunt amor et amans, anima et Deus, Creator et creatura : tamen si ex toto se diligit, nihil deest ubi totum est. Non timeat anima quæ amat ; paveat quæ non amat. Anima amans fertur votis, trahitur desideriis, dissimulat merita, majestati oculos claudit, aperit voluptati, ponens se in salutari, et fiducialiter agens in eo. Amore anima secedit et excedit a corporeis sensibus ; ut sese non sentiat, quæ Deum sentit. Hoc fit cum mens ineffabili Dei illecta dulcedine quodam modo sese sibi furatur, imo rapitur atque labitur a se ipsa, ut Deo fruatur ad jucunditatem. Nihil tam jucundum, nisi esset iam modicum. Amor dat familiaritatem Dei, familiaritas ausum, ausus gustum, gustus famem. Anima quam tangit amor Dei, nihil aliud potest cogitare, nihil desiderare : sed frequenter suspirat dicens, *Sicut cervus desiderat ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te, Deus (Psal. xli, 2)*.

CAPUT XXI. Amor Christi. Passionis ac mortis Christi fructus. Deus amore venit ad homines, venit in homines, factus est homo. Amore Deus invisibilis servis suis factus est similis : amore vulneratus est propter delicta nostra (b). Tuta et firma requies est infirmis et peccatoribus in vulneribus Salvatoris. Securus illic habito, patent mihi viscera per vulnera : quidquid ex me mihi deest, usurpo mihi ex visceribus Domini mei : quoniam misericordia affluunt, nec desunt foramina per quæ effluant. Per foramina corporis patent mihi arcana cordis, patet magnum pietatis sacramentum, patent viscera misericordiæ Dei nostri, in quibus visitavit nos Oriens ex alto. Vulnera Jesu Christi plena sunt misericordia, plena pietate, plena dulcedine et charitate. Foderunt manus ejus et pedes ejus, et latus ejus lancea perforaverunt. Per has rimas licet mihi gustare quam suavis est Dominus Deus meus : quoniam revera suavis et mitis et multæ misericordiæ est omnibus eum invocantibus in veritate, omnibus inquirentibus, et maxime diligentibus. Copiosa redemptio data est nobis in vulneribus Salvatoris nostri, magna multitudo dulcedinis, plenitudo gratiæ, et perfectio virtutum.

CAPUT XXII. Quam utilis recordatio in tentationibus et adversis. Cum me pulsat aliqua turpis cogitatio, recurro ad vulnera Christi. Cum me premit caro mea, recordatione vulnerum Domini mei resurgo. Cum diabolus mihi parat insidias, fugio ad viscera misericordiæ Domini mei, et recedit a me. Si ardor libidinis moveat membra mea, recordatione vulnerum Filii Dei exstinguitur. In omnibus adversitatibus non invenio

¹ Alias, quem cernere est finis sine fine; vel, non erit finis.

² Ms. Regius hic addit, pro æternis.

(a) Bernardus in Cant. serm. 85, nn. 2, 1, 5, 4.

(b) Id. serm. 64, 85, et 74, nn. 6 et 7.

(a) Bernardus in Cant. serm. 85, n. 5; 79, n. 1; 69, n. 7; 85, nn. 4, 6; 84, n. 6; 74, n. 4; 85, n. 15; 74, n. 5.

(b) Id. in Cant. serm. 61, nn. 5 et 4.

tam efficax remedium, quam vulnera Christi: in illis dormio securus, et requiesco intrepidus. Christus mortuus est pro nobis. Nihil tam est ad mortem, quod morte Christi non salvetur.

CAPUT XXIII. Et contra desperationem. Tota spes mea est in morte Domini mei. Mors ejus meritum meum, refugium meum, salus, vita et resurrectio mea: (a) meritum meum, miseratio Domini. Non sum meriti inops, quamdiu ille miserationum oblitus non fuerit. Et si misericordiae Domini multae, multus ego sum in meritis. Quanto ille potentior est ad salvandum, tanto ego securior. Peccavi peccatum grande, et multorum sum mihi conscius delictorum; nec sic despero, quoniam ubi abundaverunt delicta, superabundavit et gratia. Qui de venia peccatorum suorum desperat, negat Deum esse misericordem. Magnam injuriam Deo facit, qui de ejus misericordia diffidit: quantum in se est, negat Deum habere charitatem, veritatem et potestatem, (b) in quibus tota spes mea consistit, scilicet in charitate adoptionis, in veritate promissionis, et in potestate redditionis¹. Murmuret jam quantum voluerit insipiens cogitatio mea dicens, Quis enim es tu, et quanta est gloria illa, quibusve meritis illam obtinere speras? Et ego fiducialiter respondebo, Scio cui credidi, quia in charitate nimia adoptavit me in filium, quia verax est in promissione, potens in exhibitione, et licet ei facere quod vult: non possum terri multitudinem peccatorum, si mors Domini in mentem venerit, quoniam peccata mea illum vincere non possunt. (c) Clavi et lancea clamant mihi, quod vere reconciliatus sum Christo; si eum amavero. Longinus aperuit mihi latus Christi lancea (Joan. xix, 34), et ego intravi, et ibi requiesco securus. Qui timet, amet; quoniam charitas mittit foras timorem (I Joan. iv, 18). Nullum tam potens est, tam efficax contra ardorem libidinis medicamentum, quam mors Redemptoris mei. Extendit brachia sua in cruce, et expandit manus suas paratus in amplexus peccatorum. Inter brachia Salvatoris mei et vivere volo, et mori cupio. Ibi securus decantabo: *Exaltabo te, Domine; quoniam suscepisti me, nec delectasti inimicos meos super me* (Psal. xxix, 2). Salvator noster caput inclinavit in morte, ut oscula daret suis dilectis. Toties Deum osculamur, quoties in ejus amore compungimur.

CAPUT XXIV. Excitatio animae ad amorem Christi. O anima mea, insignita Dei imagine, redempta Christi sanguine, desponsata fide, dotata spiritu, ornata virtutibus, deputata cum Angelis, dilige illum a quo tantum dilecta es, intende illi qui intendit tibi, quære quærentem te, ama amatorem tuum a quo tantum amaris, cujus amore præventa es, qui est causa amoris tui. Ipse est meritum, ipse præmium, ipse fructus, ipse usus, ipse finis. (d) Esto sollicita cum sollicito, cum vacante vacans, cum mundo munda, cum sancto sancta. Qualem te paraveris Deo, talis oportet ut appareat tibi. Deus suavis et mitis, et multae misericordiae (Ps. lxxxv, 5); suaves, mites, dulces, humiles et misericordes requirit. Ama illum qui eduxit te de lacu miseriae, et de luto faecis. Elige illum amicum tuum præ omnibus amicis tuis: qui, cum omnia subtracta fuerint, solus tibi fidem servabit. In die sepulturae tuae cum omnes amici tui recedent a te, ille te non derelinquet: sed tuebitur a rugientibus præparatis ad escam, et conducet te per ignotam regionem, atque perducet ad plateas supernae Sion, et ibi collocabit te cum Angelis ante faciem majestatis suae, ubi audies illud angelicum melos, Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Deus sabaoth. Ibi est canticum lætitiæ,

vox exultationis et salutis, gratiarum actio, et vox laudis, atque alleluia in perpetuum. Ibi est cumulus felicitatis, supereminens gloria, superabundans lætitia et omnia bona. O anima mea suspira ardentem, desidera vehementer, ut possis pervenire in illam supernam civitatem, de qua tam gloriosa dicta sunt, in qua sicut lætantium omnium habitatio est (Psal. lxxxvi, 5 et 7). Amore potes ascendere, amanti nihil est difficile, nihil impossibile. Anima quæ amat, ascendit frequenter, et currit familiariter per plateas cœlestis Jerusalem, visitando Patriarchas et Prophetas, salutando Apostolos, admirando exercitus martyrum et confessorum, chorosque virginum speculando. Cœlum, terra, et omnia quæ in eis sunt, non cessant mihi dicere, ut amem Dominum Deum meum (a).

CAPUT XXV. Animæ solum sufficit summum bonum. Voluntatis bonæ valor. Cor humanum in desiderio æternitatis non fixum, nunquam stabile potest esse, sed omni volubilitate volubilius: de alio in aliud transit, quærens requiem ubi non est. In his autem caducis et transitoriis, in quibus ejus affectus captivi tenentur, veram requiem invenire non valet: quoniam (b) tantæ est dignitatis, ut nullum bonum præter summum bonum ei sufficere possit: tantæ est etiam libertatis, ut ad aliud invitum cogi non possit. Propterea unicuique propria voluntas est causa suæ damnationis vel salvationis; et ideo nihil ditius bona voluntate Deo offertur. Bona voluntas Deum ad nos deducit, et nos in eum dirigit. Per bonam voluntatem Deum diligimus, Deum eligimus, ad Deum currimus, ad Deum pervenimus, ac Deum possidemus. O bona voluntas, per quam ad Dei similitudinem reformamur, et ei similes efficimur! Ita amabilis est Deo bona voluntas, ut ipse in corde habitare non velit, in quo bona voluntas non fuerit. Bona voluntas illius summæ majestatis Trinitatem ad se inclinat. Sapientia namque ad cognitionem veritatis illam illuminat, charitas ad desiderium bonitatis inflammat, paternitas in ea custodit quod creavit, ne pereat. Quid est cognitio veritatis? Primo cognoscere te ipsum, et quod esse debeas, ut esse studeas; quod autem corrigendum est, ut corrigas: deinde cognoscere et amare Creatorem tuum; hoc enim est totum hominis bonum.

CAPUT XXVI. Veritatis cognitio. Dei in hominem beneficia. Incarnationis causæ. Vide ergo quam ineffabilis est divinæ charitatis erga nos dilectio. De nihilo nos creavit, et quidquid habemus nobis donavit: sed quia plus dileximus datum quam datorem, creaturam quam Creatorem, cecidimus in laqueum diaboli, et facti sumus ejus servi. Deus vero misericordia motus, misit Filium suum quo redimeret servos; misit etiam Spiritum sanctum, quo servos adoptaret in filios: Filium dedit in pretium redemptionis, Spiritum sanctum in privilegium amoris, se denique totum servat in hereditatem adoptionis¹. Ita Deus, ut piissimus et misericordissimus amator hominum, præ desiderio vel amore hominis, non solum sua, verum etiam et se ipsum impendit, ut hominem recuperaret, non tam sibi quam homini ipsi. Ut homines ex Deo nascerentur, primo ex ipsis natus est Deus. Quis est tam durus, quem non emolliat amor Dei sic hominem præveniens; tam, inquam, vehemens amor, quod Deus propter hominem homo dignatus est fieri? Quis potest odire hominem, cujus naturam et similitudinem videt in humanitate Dei? Revera qui odit illum, odit Deum, et ita perdit quidquid facit. (c) Deus namque propter hominem factus est homo, ut esset redemptor qui est et creator, et ut de suo redimeretur homo; et

¹ Alias, redemptionis.

(a) Ex eod. serm. 5.

(b) Et hæc lib. de Dilig. Deo, cap. 14, ex Bernardo.

(c) Bernard. in Cant. serm. 61, nn. 4 et 5; et serm. 62, n. 7.

(d) Juxta Bernard. in Cant. serm. 69, n. 7; item lib. de Conscientia, in Append. Bernardi, cap. 4; post Hug. Vict. lib. 1 Miscell., tit. 52; et Augustin. lib. 10 Confess., cap. 6.

¹ Legendum, ut in libro de Spiritu et Anima, cap. 54, adoptatis.

(a) Hactenus idem est apud Hugonem, lib. 4 de Anima, deinceps omnino diversus.

(b) Hugo Vict. lib. 1 Miscellan., tit. 7; idem de Laude Charitatis.

(c) Hugo Vict. lib. 1 Miscellan., tit. 87.

ut familiarius diligeretur ab homine Deus, in similitudine hominis apparuit, et ut uterque sensus hominis in ipso beatificaretur, et reficeretur oculus cordis in ejus divinitate, et oculus corporis in ejus humanitate; ut sive ingrediens, sive egrediens, in ipso pasqua inveniret natura humana condita ab ipso.

CAPUT XXVII. Spiritus sancti effectus. Gaudium iniquitatis, vanitatis, et Spiritus sancti. (a) Salvator namque noster natus est nobis, crucifixus et mortuus est pro nobis, ut morte sua mortem nostram destrueret. Et quia botrus carnis portatus fuerat ad torcular crucis, et expressione facta fluere coeperat mustum divinitatis, missus est Spiritus sanctus, quo vasa cordium praeprarentur, et vinum novum in utres novos poneretur: primum ut corda mundarentur, ne infusum pollueretur; et postea ligarentur, ne effusum amitteretur; mundarentur a gaudio iniquitatis, ligarentur contra gaudium vanitatis. Non enim quod bonum est venire potuit, nisi prius recederet quod malum est. Gaudium iniquitatis polluit, et gaudium vanitatis effundit. Gaudium iniquitatis reddit vas sordidum, et gaudium vanitatis facit rimosum. Gaudium iniquitatis est, cum peccatum diligitur; et gaudium vanitatis est, cum transitoria amantur. Ejice ergo quod malum est, ut quod bonum est percipere possis. Effunde amaritudinem, ut dulcedine impleri possis. Spiritus sanctus gaudium est et amor. Ejice spiritum diaboli et spiritum mundi hujus, ut accipias Spiritum Dei. Spiritus diaboli operatur gaudium iniquitatis, et spiritus mundi gaudium vanitatis. Et haec gaudia mala sunt, quoniam aliud habet culpam, aliud occasionem culpae. Veniet autem Spiritus Dei, cum ejecti fuerint spiritus mali; et intrabit tabernaculum cordis, et operabitur gaudium bonum et amorem bonum, quo expellitur amor mundi, et amor peccati. Amor mundi allicit et decipit, amor peccati polluit et ad mortem conducit. Amor Dei mentem illuminat, conscientiam mundat, animam laetificat, et Deum demonstrat.

CAPUT XXVIII. Animus et actus Deum diligentis. (b) In quo amor Dei est, semper cogitat quando ad Deum perveniat, quando mundum derelinquat, quando carnis corruptionem evadat, quando¹ veram pacem inveniat. Semper habet cor sursum, et desiderium in superna elevatum. Quando sedet, quando ambulat, quando requiescit, vel quando aliquid agit, cor a Deo non recedit; omnes ad amorem Dei exhortatur, omnibus amorem Dei commendat, et quam dulcis sit Dei amor, et quam malus et quam amarus sit amor saeculi, corde, ore, et opere demonstrat. Deridet hujus saeculi gloriam, arguit sollicitudinem; et quam stultum sit in his quae transeunt fiduciam habere, ostendit. Miratur caecitatem hominum qui haec diligunt; miratur etiam quomodo universa haec transitoria et caduca omnes non derelinquunt. Omnibus existimat dulce quod sibi sapit, omnibus placere quod diligit, omnibus manifestum quod cognoscit. Frequenter Deum suum contemplatur, et in ejus contemplatione suaviter reficitur: tanto felicius, quanto frequentius. Dulcis est enim semper ad considerandum, ad amandum et laudandum semper suavis.

CAPUT XXIX. Cordis requies. Oratio attenda. Revera (c) haec est cordis vera requies, cum totum in amorem Dei per desiderium figitur, nec quidquam aliud appetit: sed in eo quod tenet, felici quadam dulcedine delectatur, delectando jucundatur. Si vero vana aliqua cogitatione, vel rerum occupati ne inde aliquantulum abstractum fuerit, summa cum festinatione illuc redire festinat, exsilium reputans alibi quam ibi moram facere. Nam sicut nullum est

¹ Alias, ut: et mox, cor suum.

(a) Idem Hugo Miscellan. lib. 4, tit. 103.

(b) Hugo Vict. de Laude Charitatis; Miscellan. lib. 4, tit. 120.

(c) Lib. de Substantia Dilect. cap. 6; lib. de Spiritu et Anima, cap. 55; et lib. jam citato de Conscientia, cap. 5.

momentum, quo homo non fruatur vel utatur Dei pietate vel misericordia; sic nullum debet esse momentum, quo eum praesentem non habeat in memoria. Idcirco non brevi crimine tenetur astrictus quisquis in oratione cum Deo loquitur, et subito abstrahitur ab ejus conspectu, quasi ab oculis non videntis nec audientis. Hoc autem fit, quando cogitationes suas malas et importunas sequitur, et aliquam vilissimam creaturam, ad quam mentis intuitus facile distrahitur, ei praefert: illam videlicet in cogitatione saepius revolvendo vel cogitando, quam Deum quem assidue deberet recolere, creatorem adorare, salvatorem expectare, vel timere judicem¹. Quidquid igitur aspectum ab eo retrahit, omnino fugiendum est et execrandum.

Quisquis amat mundum, tibi prospice quo sit eundum. Haec via qua vadis, via pessima plenaque cladis.

CAPUT XXX. Fugere quidquid animum a Deo avertit. Quid peccato perdidit homo, quid invenit. (a) Fuge igitur, o homo, paululum occupationes tuas, et absconde te modicum a tumultuosis cogitationibus tuis. Abjice nunc onerosas curas, et postpone laboriosas distensiones tuas; vaca aliquantulum Deo, et aliquantulum requiesce in eo. Intra in cubiculum mentis tuae, exclude omnia praeter Deum, et quae valent ad quaerendum eum. Clauso ostio quaere eum, et da cor tuum totum Deo, et dic, Quaero vultum tuum; vultum tuum, Domine, requiro. Eia nunc ergo, Domine Deus meus, tu doce cor meum, ubi et quomodo te quaerat, ubi et quomodo te inveniat. Domine, si hic non es, ubi te quaeram absentem? Si autem abique es, cur te non video praesentem? Sed certe habitas lucem inaccessibilem (I Tim. VI, 16). Sed quomodo accedam ad lucem inaccessibilem? aut quis me deducet et inducet in illam, ut videam te in illa? Deinde quibus signis, qua facie te quaeram? Nunquam te vidi, Domine Deus meus, nunquam novi faciem tuam. Quid faciet, altissime Domine, quid faciet iste longinquus exsul tuus? quid faciet servus tuus anxius amore tui, et longe projectus a facie tua? Anhelat videre te, et nimis illi abest facies tua. Accedere ad te desiderat, et inaccessibilis est habitatio tua. Invenire te cupit, et nescit locum tuum. Quaerere te affectat, et ignorat vultum tuum. Domine, Deus meus es tu et Dominus meus, et nunquam vidi te. Tu me fecisti, et refecisti, et omnia bona mea mihi contulisti; et nondum vidi te, neque novi. Denique ad te videndum factus sum, et nondum feci propter quod factus sum. O misera sors hominis, cum hoc perdidit ad quod factus est! O dirus et durus casus ille! Heu quid perdidit, et quid invenit? Quid abscessit, et quid remansit? Perdidit beatitudinem ad quam factus est, et invenit miseriam ad quam factus non est. Abscessit sine quo nihil felix est, et remansit quod per se non nisi miserum est. Manducabat tunc homo panem Angelorum, quem nunc esurit; manducat nunc panem dolorum, quem tunc nesciebat.

CAPUT XXXI. Aspiratio ad notitiam Dei. Ad imaginem Dei cur facti simus. Et, o tu Domine, usquequo? Usquequo, Domine, oblivisceris nos? Usquequo avertis faciem tuam a nobis (Psal. XII, 1)? Quando respicies et exaudies nos? quando illuminabis oculos nostros, et ostendes nobis faciem tuam? quando restitues te nobis? Respice, Domine, exaudi, illumina nos, et ostende nobis te ipsum: restitue te nobis, ut bene sit nobis, sine quo tam male est nobis. Miserare labores et conatus nostros ad te, qui nihil valemus sine te. Invitas nos², adjuva nos. Obsecro, Domine, ne desperem suspirando, sed respirem sperando. Obsecro, Domine, amaricatum est cor meum sua desolatione, indulca illud tua

¹ Editi, recolere creatorem, adorare redemptorem, expectare salvatorem, timere judicem.

² Alias, invita.

(a) Deinceps mera Anselmi verba, Proslogii cap. 4.

consolatione. Obsecro, Domine, esuriens cœpi quærere te; ne deserar jejunos a te: famelicus accessi, ne recedam impastus. Pauper veni ad divitem, miser ad misericordem; ne recedam vacuus et contemptus. Domine, incurvatus sum, et non possum nisi deorsum aspicere: erige me, ut possim sursum intendere. Iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum, obvolverunt, et sicut onus grave gravarunt me (*Psal. xxxvii, 5*). Evolve me, et exonera me, ne urgeat puteus earum os suum super me. Liceat mihi suspicere lucem tuam, vel de longe, vel de profundo. Doce me quærere te, et ostende te quærenti; quia nec quærere te possum nisi tu doceas, nec invenire nisi te ostendas. Quæram te desiderando, desiderem quærendo; inveniam amando, amem inveniando. Fateor, Domine, et gratias ago, quia creasti in me hanc imaginem tuam: ut tui memor sim, te cogitem, te amem. Sed sic est abolita attritione vitiorum, sic est obfusca fumo peccatorum, ut non possit facere ad quod facta est, nisi tu renoves et reformes eam. Non tento, Domine, penetrare altitudinem tuam, quia nullatenus comparo illi intellectum meum. Desidero aliquatenus intelligere veritatem tuam, quam credit et diligit cor meum: neque enim quæro intelligere ut credam, sed credo ut intelligam. (a) Ergo, Domine, qui das fidei intellectum, da mihi ut quantum scis expedire, intelligam, quia es sicut credimus, et hoc es quod credimus.

CAPUT XXXII. *Deus quid sit. Qui totus bonus.* Et quidem credimus te esse aliquid quo nihil majus aut melius cogitari possit. (b) Quid ergo es, Domine Deus, quo majus meliusque nihil valet cogitari? Sed hoc quid est, nisi quod summum omnium, solum existens per se ipsum, omnia alia fecit ex nihilo? Quidquid hoc non est, minus eo est quo nihil majus possit cogitari, sed hoc de te cogitari non potest. Quod ergo bonum deest summo bono, per quod est omne bonum? Tu es itaque justus, verax, beatus, et quidquid melius est esse quam non esse. Verum malis quomodo parcis, si es totus justus et summe justus? An quia bonitas tua est incomprehensibilis, et latet in luce inaccessibili, quam inhabitas? Vere in altissimo et secretissimo bonitatis tuæ profundo latet fons, unde manat fluvius misericordiæ tuæ. Nam cum totus et summe justus sis, tamen idcirco malis etiam benignus es, quia totus et summe bonus es. Minus namque bonus esses, si nulli malo esses benignus. Melior est enim qui et bonis simul et malis bonus est, quam qui bonis tantum bonus est. Et melior est qui malis et parcendo et puniendo bonus est, quam qui puniendo tantum. Ideo ergo misericors es, quia totus et summe bonus es. O immensa bonitas, quæ sic omnem intellectum excedis, veniat super me misericordia illa, quæ de tanta opulentia procedit: influat in me, quæ profluit de te. Parce per clementiam, ne ulciscaris per justitiam.

CAPUT XXXIII. *Quantum et quale bonum.* (c) Excita te nunc, anima mea, et erige totum intellectum tuum: et cogita quantum potes, quale et quantum sit illud bonum quod Deus est. Si enim singula bona delectabilia sunt, cogita intente quam delectabile sit illud bonum, quod continet jucunditatem omnium; et non qualem in rebus creatis sumus experti, sed tanto differentem, quanto differt a creatura Creator. Si enim est bona vita creata, quam bona est Vita creatrix? Si jucunda est salus facta, quam jucunda est Salus quæ fecit omnem salutem? Si amabilis est sapientia cognitione rerum conditarum, quam amabilis est Sapientia quæ omnia fecit et condidit ex nihilo? Denique si multæ et magnæ sunt delectationes in rebus delectabilibus, qualis et quanta est delecta-

tio in eo qui ipsa delectabilia fecit? O qui hoc bono fruatur, quid illi erit, quid illi non erit? Certe quidquid voluerit illi erit, et quidquid noluerit non erit. Ibi quippe illi erunt bona animæ et corporis, qualia nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit.

CAPUT XXXIV. *Bona in eo omnia.* Cur ergo per multa vagaris, homuncio, quærendo bona animæ tuæ et corporis tui? Ama unum bonum, in quo sunt omnia bona; et sufficet. Desidera simplex bonum, quod est omne bonum; et satis est. Quid enim amas, caro mea? quid desideras, anima mea? Ibi est, ibi est quidquid amatis, quidquid desideratis. Si delectat pulchritudo; *fulgebunt justi sicut sol* (*Matth. xiii, 43*). Si velocitas, aut fortitudo, aut libertas corporis, cui nihil obsistere possit; *erunt similes Angelis Dei* (*Id. xxii, 30*): quia *seminatur corpus animale, surget corpus spirituale* (*I Cor. xv, 44*), potestate utique, non natura. Si longa aut salubris vita, ibi erit sana æternitas et æterna sanitas: quia *justi in perpetuum vivent* (*Sap. v, 16*); et *salus justorum a Domino* (*Psal. xxxvi, 59*). Si satietas; satiabuntur cum apparuerit gloria Domini (*Psal. xvi, 15*). Si ebrietas; inebriabuntur ab ubertate domus Dei (*Psal. xxxv, 9*). Si melodia; ibi Angeli concinunt sine fine Deo. Si quælibet non immunda, sed munda voluptas; torrente voluptatis suæ potabit eos Dominus (*Ibidem*). Si sapientia; ipsa Dei Sapientia ostendet se ipsam illis. Si amicitia; diliget Deum plus quam se ipsos, et invicem tanquam se ipsos, et Deus illos plus quam illi se ipsos: quia illi illum, et se, et invicem per illum; et ille se et illos per se ipsum. Si concordia; omnibus illis una erit voluntas, quia nulla in illis erit, nisi Dei summa voluntas. Si potestas; omnipotentes erunt suæ voluntatis, ut Deus suæ. Nam sicut Deus poterit quod volet per se ipsum, ita poterunt illi quod volent per illum: quia sicut illi non aliud volent quam quod ille volet, ita ille volet quidquid illi volent; et quod ille volet, non poterit non esse. Si honor et divitiæ; Deus servos suos bonos et fideles supra multa constituet (*Matth. xxv, 25*); imo filii Dei et dii vocabuntur et erunt, et ubi erit Unicus ejus, ibi erunt et illi, hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi (*Rom. viii, 17*). Si vera securitas; certe ita certi erunt nunquam ullatenus illud bonum sibi defuturum, sicut certi erunt se non sua sponte illud amissuros, nec dilectorem Deum illud dilectoribus suis invitis ablaturum, nec aliquid Deo potentius Deum et illos separaturum. Gaudium vero quale quantumve est, ubi tale ac tantum bonum est?

CAPUT XXXV. *Gaudium quantum erit fruentibus eo.* Cor humanum, cor indigens, cor expertum ærumnas et miseras, imo obrutum miseriis, quantum gauderes si his omnibus abundares? Interroga intima tua, si capere possint gaudium suum de tanta beatitudine sua. Sed certe si quis alius, quem omnino sicut te ipsum amares, eandem beatitudinem haberet, duplicaretur gaudium tuum; quia non minus gauderes pro eo, quam pro te ipso. Si vero duo vel tres vel multo plures id ipsum haberent, tantumdem pro singulis, quantum pro te ipso gauderes, si singulos sicut te ipsum amares. Ergo quid erit in illa perfecta charitate innumerabilium beatorum Angelorum et hominum, ubi nullus diligit alium minus quam se ipsum? Non enim aliter gaudebit unusquisque pro singulis aliis, quam pro se ipso. Si ergo cor hominis de tanto bono suo vix gaudium suum capiat, quomodo capax erit tot et tantorum gaudiorum? Et utique, quantum quisque diligit aliquem, tantum de bono ejus gaudet. Et sicut in illa beata felicitate unusquisque sine comparatione plus amabit Deum, quam se et omnes alios secum; ita plus gaudebit absque æstimatione de felicitate Dei, quam de sua et omnium aliorum secum. Et si Deum sic diliget toto corde, tota mente, tota anima, ut tamen totum cor, tota mens, tota anima non sufficiat di-

¹ Apud Anselmum, hic et infra omittitur, *melius*.

(a) Ex Anselmi Prosl. cap. 2.

(b) Ex capp. 5 et 9.

(c) Quæ sequuntur, sunt ipsamet capita 24, 25 et 26, dicti Prosl. tota hic descripta.

¹ Apud Anselmum, *sola*.

gnitati dilectionis; profecto sic gaudebunt toto corde, tota mente, tota anima, ut tamen totum cor, tota mens, tota anima non sufficiat plenitudini gaudii.

CAPUT XXXVI. *An plene hic excogitetur. Hic semper in notitia, amore et gaudio de Deo crescere. Deus meus et Dominus meus, spes mea et gaudium cordis mei, dic animæ meæ, si hoc est gaudium de quo nobis per Filium tuum dicis, Petite, et accipietis; ut gaudium vestrum sit plenum (Joan. xvi, 24).* Inveni namque gaudium quoddam plenum, et plus quam plenum. Pleno quippe corde, plena mente, plena anima, pleno toto homine gaudio illo, adhuc supra modum supererit gaudium. Non ergo totum illud gaudium intrabit in gaudentes, sed toti gaudentes intrabunt in gaudium illud. Dic, Domine, dic servo tuo intus in corde meo, si hoc est gaudium in quod intrabunt servi tui, qui intrabunt in gaudium Domini sui. Sed certe gaudium illud quo gaudebunt electi tui, *nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit (Isai. lxiv, 4; I Cor. ii, 9).* Nondum ergo cogitavi aut dixi, Domine, quantum gaudebunt

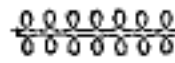
electi tui. Utique tantum gaudebunt, quantum amabunt; tantum amabunt, quantum cognoscent. Et quantum te, Domine, cognoscent, quantum te amabunt? Certe nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit in hac vita, quantum te cognoscent et amabunt in illa vita.

Oro te, Deus meus, cognoscam te, amem te, ut gaudeam de te; et si non possum in hac vita ad plenum, vel proficiam de die in diem, usquedum veniat illud ad plenum. Proficiat in me hic notitia tui, ut ibi fiat plena; crescat in me hic amor tuus, ut ibi sit plenus; ut hic gaudium meum sit in spe magnum, et ibi in re plenum. Deus verax; peto ut accipiam quod promittis, ut gaudium meum sit plenum. Meditetur inde interim mens mea, loquatur inde lingua mea, amet illud cor meum, sermocinetur os meum, esuriant illud anima mea, sitiatur illud caro mea, desideret illud tota substantia mea, donec intrem in gaudium Domini mei: qui est trinus et unus Deus benedictus in sæcula. Amen.

ADMONTIO IN LIBRUM CUI SPECULO NOMEN INSCRIPTUM EST.

Non una est libri subsequentis inscriptio in antiquis codicibus. Appellatur in plerisque Speculum sive Manuale, ducto forsitan titulo ex verbis auctoris, ad Deum circiter finem ita loquentis: *Huic defloratiunculæ operam dedi, ut breve et Manuale verbum mecum de te semper haberem, ex cujus lectione, quoties tepesco, in tuum reaccendar amorem.* Paulo post dicit auctor decerptum a se hunc *sermunculum, uti de Deo sicut corde credit ad justitiam, ita ore confiteretur ad salutem.* Hinc non inepte in manuscripto Parisiensis collegii Bernardinorum inscribitur, Libellus catholicæ fidei. In quo etiam Bernardinorum codice alterum habet proxime adjectum opusculum cum hocce titulo, Confessio quantum Christus humano generi subvenire dignatus est: quod incipit in hunc modum, *Superiori sermunculo confessionis fidei meæ, etc.* Hæc autem opuscula duo nihilo diversa sunt a prima et secunda parte Confessionis fidei quæ Petri Francisci Chiffletii cura, sub Alcuini nomine quatuor instructa partibus prodiit ex Boheriano exemplari. Scripturam exemplaris hujus Boheriani proxime accedere ad tempus Caroli Magni, nec sæculo nono posteriorem videri, testantur viri rei litterariæ peritia clarissimi, qui ad faciendam de hoc ipso fidem, instrumento edito in Veterum Analectorum tomo I (ubi plura in hanc rem disseruntur) subscripserunt. Quapropter quæ subsequenti Speculo (quod nempe nihil aliud est nisi Confessionis prædictæ pars prima) inesse reperiuntur communia cum Meditationibus hic paulo supra excusis, ea non a Meditationibus in Speculum, sed a Speculo potius in Meditationes, quas decimo sæculo posteriores esse liquet, derivasse putandum est. Cæterum verba et sententias hic non ex Augustini tantum libris, aut Gregorii et Isidori, sed etiam ex ipsius Alcuini scriptionibus aliis decerptas observamus: quo potissimum argumento moramur, quominus id operis Alcuini esse incunctanter affirmemus. Emendando Speculo, præter Parisienses codices bibliothecæ Colbertinæ et collegii Bernardinorum, adhibuimus etiam Boheriani exemplaris apographum.

SPECULUM, LIBER UNUS.

CAPUT PRIMUM. *Invocatio ad sanctam Trinitatem.* (a) Adesto mihi, verum lumen, Deus Pater omnipotens. Adesto mihi, verum lumen de lumine, Verbum, Filius Dei, Deus omnipotens. Adesto mihi, vera illuminatio, sancte Spiritus, Patris et Filii unitas, sanctitas, charitas, Deus omnipotens. Adesto mihi, o una Trinitas, et trina unitas; Pater et Filius et Spiritus sanctus, unus Deus omnipotens. Invocat te, Domine, fides mea, quam dedisti mihi propter bonitatem tuam ad salutem meam. Invocat te, Deus meus, casta conscientia mea, et suavis amor fidei

meæ, quam decussis ignorantiae tenebris ad veritatis intelligentiam perduxisti: quam tulta sæculi amaritudine, et tuæ charitatis dulcedine adhibita, saporam mihi et mellifluam reddidisti¹. Invocat te, Trinitas beata, vox clara et sincerus clamor fidei meæ, quam ab ipsis mihi enutriens cunabulis illuminasti semper

¹ sic potiores mss. a, tollo. Alias, *stulta sæculi amaritudine ablata*. — Er. Lugd. Ven. Six exhibent hunc locum, *qua me de excussis ignorantiae tenebris, ad veritatis intelligentiam perduxisti, quam stulta sæculi amaritudine ablata, et tuæ charitatis dulcedine adhibita, saporosam mihi et mellifluam reddidisti*. Sic etiam Lov. qui tamen pro, *quam stulta*, ferunt, *qua stulta*. M.

(a) sic incipit invocatio Alcuini post libros de Trinitate.